

UNIVERSITATEA ROMÂNNO-AMERICANĂ BUCUREȘTI

Prof. univ. dr. ELENA ZAHARCIUC

CONTABILITATE BANCARĂ



Copyright © 2010, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

Editurii Pro Universitaria

Nici o parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al

Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ZAHARCIUC, ELENA

Contabilitate bancară / prof. univ. dr. Elena Zaharciuc. –
București : Pro Universitaria, 2010

Bibliogr.

ISBN 978-973-129-469-8

657

CAPITOLUL I

ORGANIZAREA SISTEMULUI BANCAR DIN ROMÂNIA

1.1. Structura sistemului bancar din România

Sistemul bancar din România are următoarele componente:

- 1) Banca Națională a României, ca bancă centrală de emisiune;
- 2) Societățile bancare reprezentate de băncile comerciale;
- 3) Instituțiile de credit specializate.

1) Banca Națională a României

Banca Națională a României este o instituție bancară cu personalitate juridică, ce asigură emisiunea de monedă, elaborează și aplică politica monetară și de credit a României.

Activitatea Băncii Naționale a României se desfășoară pe baza Legii nr. 312/2004 privind Statutul Băncii Naționale a României, care grupează operațiile pe care le desfășoară în corelație cu funcțiile acesteia, astfel:

1) Emisiunea monetară, ce conferă Băncii Naționale funcția de bancă centrală. Banca Națională a României este unica instituție autorizată să emită bancnote și monedă metalică. Ea elaborează programe de emisiune monetară și asigură emisiunea regulată cu scopul menținerii stabilității monedei naționale.

2) Efectuează operațiuni cu societățile bancare și cu alte instituții de credit.

Această funcție rezultă din rolul de „bancă a băncilor” și de creditare a acestora, referindu-se, în principal, la:

a) rescontarea efectelor de comerț și a bonurilor de casă prezentate de societățile bancare și instituțiile de credit. Stabilește taxa oficială a scontului și rescontului, precum și condițiile în care au loc operațiunile de scontare și rescontare.

b) acordarea de credite băncilor și altor instituții financiare sub forma creditelor de refinanțare stabilind și nivelul ratei (dobânzi de refinanțare).

c) stabilirea regimului rezervelor minime obligatorii, reprezentând sumele de bani pe care toate băncile sunt obligate să le păstreze în conturi speciale deschise la Banca Națională a României.

Sistemul rezervelor reprezintă unul din principalele instrumente de supraveghere și asigurare a lichidității bancare.

Banca Națională a României reglementează autorizarea funcționării tuturor societăților bancare și instituțiilor financiare. În acest sens Banca Națională a României elaborează reglementări privind acordarea autorizației, retragerea acesteia și controlul desfășurării activității de către băncile autorizate.

3) Efectuează operațiuni cu Trezoreria statului, ceea ce conferă Băncii Naționale a României rolul de bancă a statului. Banca Națională a României ține evidența contului curent al Trezoreriei statului, efectuând încasări și plăți în/din contul acesteia.

În acest grup de operațiuni intră și emisiunea de obligațiuni și alte înscrisuri în

numele statului.

Rolul Băncii Naționale a României este de a emite, de a vinde și de a răscumpăra înscrisurile emise pe numele statului și de a plăti dobânda creditelor. Toate operațiile legate de Trezoreria statului sunt menite să acopere deficitul bugetar. Banca Națională a României poate acorda împrumut statului până la concurența a 7% din veniturile bugetului realizat în anul precedent, fără ca acesta să depășească dublul capitalului social al Băncii Naționale a României plus fondurile de rezervă.

Pentru această operație efectuată cu Trezoreria statului, Banca Națională a României nu percepe comision, dar acordă dobânzi pentru disponibilitățile din cont.

4) Efectuează operațiuni cu aur și valute, expresie a funcției de centru valutar a Băncii Naționale a României.

Banca Națională a României stabilește și conduce politica valutară a statului, elaborează reglementări legate de operații cu aur și valute, elaborează balanța de plăți externe, balanța creanțelor și angajamentelor monetare externe, stabilește și publică cursul de schimb al aurului și al principalelor valute, păstrează și administrează rezervele internaționale ale statului.

5) Efectuează operațiuni cu titluri de stat în conformitate cu reglementările proprii, Banca Națională a României acționând ca agent pe contul statului în ceea ce privește:

- plasarea emisiunilor de titluri de stat și alte efecte negociabile de îndatorare a statului român;

- exercitarea funcțiilor de agent de înregistrare, depozitare și transfer al titlurilor de stat;

- plata dobânzilor și comisioanelor aferente.

Statutul Băncii Naționale a României prevede următoarele operațiuni:

A. Operațiuni active ale Băncii Naționale a României

a) Operațiuni referitoare la aur și active externe;

b) Creanțe asupra statului;

c) Creanțe asupra economiei.

a) *Operațiunile de achiziționare a aurului și valutei* efective sunt operațiuni frecvente care se regăsesc în bilanț în următoarele posturi: aur, disponibil la vedere în străinătate, alte disponibilități în străinătate.

Aurul se referă la aurul monetar cumpărat de pe piața internațională a aurului sau existent la bănci și instituții financiare din străinătate.

Disponibilitățile la vedere în străinătate cuprind valute în cont deținute de Banca Națională la corespondenții săi externi (alte bănci centrale din lume) și la instituții financiare din străinătate.

Alte disponibilități în străinătate reprezintă contribuția statului român la Fondul Monetar Internațional.

b) *Creanțele statului* sunt reprezentate de sumele pe care Banca Națională a României le pune la dispoziția statului pentru nevoile sale curente sau pentru acoperirea deficitului bugetar temporar.

c) *Creanțele asupra economiei* provin din operațiuni de refinanțare bancară.

Acestea sunt operațiuni prin care, Banca Națională a României acordă credite băncilor, care la rândul lor creditează agenți economici.

Operațiuni generatoare de creanțe sunt:

- rescontarea efectelor de comerț;
- achiziționarea de efecte publice;
- acordarea de creanțe pe gaj de titluri.

Rescontarea efectelor de comerț este principala modalitate de refinanțare a băncilor, prin care Banca Națională a României acordă acestora valoarea actuală a efectelor de comerț prezentate pentru rescontare. Rescontarea presupune existența efectelor de comerț în portofoliul băncilor.

Achiziția de efecte publice are loc prin intermediul procedurii OPEN MARKET (piață deschisă), ce semnifică intervenția directă pe piața financiară a Băncii Naționale a României, în scopul achiziționării de efecte publice care pot fi reprezentate de: bonuri de tezaur, certificate de trezorerie, obligațiuni.

Împrumuturi pe gaj de titluri. Acordarea de astfel de împrumuturi se numește lombardare și constă în avansurile acordate în contul curent de către Banca Națională a României băncilor, societăților financiare publice sau private, în schimbul depunerii de către acestea, drept garanție, a unor efecte publice.

B. Operațiunile pasive ale BNR sunt determinate de mobilizarea resurselor prin:

- a) biletele de bancă puse în circulație;
- b) angajamentele externe;
- c) conturile curente ale Trezoreriei statului;
- d) conturile curente ale agenților financiari;
- e) capitalul propriu;
- f) fondul de rezervă.

a) *Biletele de bancă puse în circulație*, reprezintă masa monetară existentă în circulație la un moment dat. Ele sunt angajamente ale BNR asumate față de deținătorii biletelor de bancă.

b) *Angajamentele externe* corespund disponibilităților în conturi ale agenților financiari externi Fondul Monetar Internațional, Banca de Reconstrucție și Dezvoltare și ale băncilor centrale corespondente din străinătate.

c) *Contul curent al Trezoreriei statului* reprezintă sursa pentru Banca Națională a României în cazul când în contul Trezoreriei există disponibil (are sold creditat).

d) *Conturile curente ale agenților financiari* sunt reprezentate de conturile deschise de bănci, care sunt obligate să păstreze în cont la Banca Națională a României rezerve minime obligatorii. Aceste conturi sunt purtătoare de dobânzi cel puțin la nivelul ratei dobânzii la vedere a băncilor. Banca Națională a României verifică periodic obligativitatea existenței soldului creditor al conturilor reprezentând valoarea rezervelor minime obligatorii.

e) *Capitalul propriu* reprezintă totalitatea fondurilor aparținând acționarului care l-a subscris (statul). El nu reprezintă principala sursă pentru efectuarea operațiilor proprii pentru Banca Națională a României. Pentru creșterea capitalului propriu se alocă din profitul net până la 5% din pasivele monetare agregate din bilanțul de la sfârșitul fiecărui exercițiu financiar anual.

f) *Fondul de rezervă al Băncii Naționale a României* se constituie în limita unei cote de 20% din profitul brut, până când acesta ajunge să fie egal cu capitalul propriu, după care cota respectivă se reduce la 10% până când fondul de rezervă ajunge să fie egal cu capitalul propriu și, ulterior, cota se stabilește la 5%.

2) Societățile bancare

Din punct de vedere juridic societățile bancare, (băncile comerciale) sunt persoane juridice constituite sub forma de societăți pe acțiuni în baza autorizației eliberate de Banca Națională a României, în conformitate cu Legea nr. 58/1998, privind activitatea bancară.

Spre deosebire de celelalte societăți comerciale, societățile bancare se înființează prin subscriere și emisiune exclusiv de acțiuni, ce reprezintă capitalul social care se varsă obligatoriu în numerar.

Băncile comerciale îndeplinesc următoarele funcții:

- a) de mobilizare a activelor monetare disponibile în economie;
- b) de utilizare a resurselor proprii și atrase prin distribuirea de credite către clientelă, persoane fizice și juridice, pe termen scurt, mediu sau lung;
- c) de decontare între titularii de cont.

Pentru îndeplinirea acestor funcții, băncile comerciale efectuează fie operațiuni de mobilizare a resurselor (*operațiuni pasive*), fie operațiuni de plasare a acestora (*operațiuni active*).

A. Operațiunile pasive ale societăților bancare:

- a) Constituirea de depozite;
- b) Rescontarea și alte tehnici specifice;
- c) Constituirea capitalului propriu și a fondului de rezervă.

a) *Constituirea depozitelor* reprezintă principala modalitate de atragere a activelor, monetare disponibile. Depozitele bancare se pot constitui, în funcție de lichiditate, la vedere și la termen.

Depozitele la vedere au un grad mare de elasticitate, în sensul că sumele din depozit fluctuează frecvent datorită posibilității titularului de cont de a dispune în orice moment de ele.

Depozitele la termen au la bază un contract încheiat între bancă și titularul depozitului, contract în care se prevăd valoarea depozitului, termenul de scadență, rata dobânzii și modalitățile de plată a dobânzii.

b) *Rescontarea și alte tehnici specifice*. Rescontarea este operația prin care băncile comerciale obțin credit de scont de la Banca Națională a României.

Similară operației de rescontare este operația de lombardare, prin care băncile comerciale obțin împrumuturi pe termen scurt prin valorificarea efectelor publice.

- c) *Constituirea capitalului propriu și fondurilor de rezervă*.

Capitalul propriu constituie într-o mică măsură, sursa pentru finanțarea operațiilor băncilor comerciale.

Capitalul propriu se compune din: capitalul social vărsat, prime de capital, rezerva generală pentru riscul de credit, rezerve legale, rezerve din diferențe favorabile din reevaluarea patrimoniului, rezultatul net al exercițiului net al exercițiului curent, rezultatul reportat.

Conform reglementărilor actuale fondurile proprii ale unei bănci comerciale sunt formate din: capitalul propriu și capitalul suplimentar.

Capitalul suplimentar se compune din:

- datoria subordonată;
- subvenții pentru investiții;
- alte rezerve decât cele incluse în capitalul propriu.

B. Operațiunile active ale băncilor comerciale:

- a) Acordări de credite;
- b) Avansuri în contul curent;
- c) Operațiuni cambiale;
- d) Achiziția de efecte publice;
- e) Alte operațiuni active.

a) *Acordarea de credite* se face de către băncile comerciale către clientelă, persoane juridice, pe termen scurt, mediu și lung sub forma: creditelor de trezorerie, creditelor de export, creditelor pentru bunuri imobiliare, pentru echipament.

Persoanele fizice pot obține de la bancă credite de consum și credite ipotecare pentru locuințe.

Pe lângă creditele clasice acordate de băncile comerciale, există și credite specifice:

- credite pe gaj de mărfuri - acordate proprietarilor de bunuri aflate în terțe depozite sau în curs de transport. Se garantează prin documentele care atestă proprietatea asupra acestor bunuri: warantul, conosamentul și scrisoarea de trăsură.
- credite pe gaj de efecte publice - acordate deținătorilor de efecte publice atunci când aceștia au nevoie de lichidități, dar nu doresc să renunțe la veniturile produse de efectele publice. Aceste credite se acordă prin depunerea drept garanție a efectelor și acoperă o mică parte din valoarea efectelor gajate.

b) *Avansurile în contul curent* reprezintă creditele acordate de bănci în descoperire de cont (credite overdraft).

c) *Operațiunile comerciale* sunt:

- scontarea;
- acordarea de credite pe gaj de efecte comerciale;
- pensiunea.

Scontarea este operațiunea prin care băncile comerciale cumpără de la agenți economici efecte comerciale, în schimbul cărora acordă credite de scont. Creditul de scont este egal cu valoarea nominală a efectului comercial minus agio. Agio = scont + comisioane percepute de bănci.

Credite pe gaj de efecte comerciale se acordă numai atunci când banca apreciază pozitiv solvabilitatea beneficiarului efectului, dar are rezerve referitoare la capacitatea de plată a celorlalți semnatori ai efectului de comerț.

Pensiunea se utilizează în relațiile băncilor comerciale cu firme mari sau în relațiile interbancare.

Pensiunea reprezintă operația prin care o bancă preia în gestiune efecte comerciale sau publice, în condiția răscumpărării lor la scadență de către posesorul inițial.

d) *Achiziția de efecte publice* reprezintă plasarea de fonduri pe piața financiară prin cumpărarea de efecte publice, cu scopul revânzării acestora și al obținerii de venituri.

Conform Legii bancare din România, băncile comerciale mai pot efectua operațiuni pe cont propriu și în conturile clienților, cum sunt:

- operațiuni valutare;
- operațiuni cu metale prețioase;
- subscriere, păstrare și tranzacții cu titluri;
- operațiuni de consulting bancar;
- garanții.

Conform Legii bancare, băncilor comerciale le sunt interzise următoarele genuri de operațiuni:

- angajarea de tranzacții cu bunuri mobile și imobile cu excepția celor dobândite ca urmare a executării silite a creanțelor băncii și cele pentru activitatea proprie a băncii;
- achiziționarea propriilor acțiuni sau gajarea lor în contul datoriilor băncii (cu excepția răscumpărării acțiunilor proprii în vederea reducerii capitalului social);
- acordarea de credite garantate cu acțiuni emise de bancă;
- primirea de depozite, titluri sau alte valori de la clienți când banca se află în încetare de plăți;
- acceptarea de depozite în instituția în care majoritatea acestora provine de la angajații băncii.

3) Instituțiile de credit specializate

Instituțiile de credit sunt persoane juridice care funcționează ca bănci specializate, a căror activitate constă în atragerea de depozite sau alte fonduri rambursabile de la public și în acordarea de credite în cont propriu.

1.2. Organizarea unei bănci¹

La nivelul unei bănci există o structură pe verticală (pe ansamblul întregii bănci) și o structură pe orizontală (la nivelul fiecărei unități a băncii respective).

Structura pe verticală a unei bănci conferă acesteia configurația unei rețele care are următoarea componență: centrala bancară, sucursalele județene și orășenești și sediile secundare (agenții și puncte de lucru).

Centrala bancară este o unitate bancară care îndeplinește funcția de conducere a activităților desfășurate în unitățile în subordine și nu are relații directe cu clientela. Centrala bancară are rolul de a îndruma, analiza și controla întreaga activitate.

Sucursalele județene și orășenești sunt unități bancare operaționale fără personalitate juridică și care efectuează operațiuni în limita mandatului dat de centrală.

Agențiile bancare sunt sedii secundare fără personalitate juridică, cu rol exclusiv operativ și care funcționează acolo unde sucursalele nu acoperă volumul de operați.

Punctele de lucru sunt sedii secundare care funcționează în locuri cu afluență mare de public: magazine și hoteluri.

Legea bancară nr. 58/1998 introduce o verigă intermediară - filiala - ca persoană juridică, în care banca deține o participație de capital de 50% sau mai mult, ceea ce

¹ Lucrarea tratează problematica legată de organizarea și funcționarea contabilității în „bănci”, înțelegând prin acestea atât societățile bancare (bănci comerciale), cât și instituțiile de credit.

permite băncii să exercite controlul efectelor asupra conducerii sau politicii filialei.

Structura pe orizontală a unei bănci este specifică în funcție de politica proprie, de ansamblul mijloacelor materiale și umane de care dispune.

În funcție de obiectivele propuse de conducere, la nivelul unei bănci se disting patru funcțiuni distincte:

a) funcțiunea de conducere generală, ceea ce asigură managementul băncii, strategia și orientarea de ansamblu a activității acesteia;

b) funcțiunea comercială asigură cadrul normativ al relațiilor cu clientela, întreținerea și dezvoltarea relațiilor cu aceasta precum și atragerea de noi clienți;

c) funcțiunea de execuție asigură finalizarea operațiilor specifice activităților bancare generate de funcțiunea comercială;

d) funcțiunea administrativă asigură activități prin care se realizează obligațiile legate de relațiile sociale, fiscale și profesionale ale băncii precum și cele prin care se realizează respectarea normelor de funcționare internă.

Cele patru funcțiuni generează organizarea băncii pe patru direcții distincte:

1. *Direcția comercială* dezvoltă relații cu clientela producând venituri bancare. Se dezvoltă, în general, pe două niveluri:

a) clientela tradițională, care asigură realizarea contractelor cu clientela tradițională (societățile comerciale și persoane fizice române ori străine);

b) clientela specializată gestionează clientela cu anumite particularități organizatorice și funcționale: agenți economici străini, deservirea altor bănci în postura de clienți, derularea relațiilor cu angajații băncii în calitate de clienți.

2. *Direcția financiară de piață și afaceri*, este determinată de diversificarea produselor și serviciilor financiar-bancare pe piața națională și internațională, constituindu-se serviciile operative:

- serviciul operațiilor financiare naționale, prin care se derulează tranzacții cu titluri și efecte comerciale pe piața națională de capital;
- serviciul operațiilor financiare internaționale, prin care se derulează tranzacțiile cu titluri pe piața de capital internațională;
- serviciul de portofoliu gestionează titlurile de participație deținute de bancă;
- serviciul de comerț exterior urmărește derularea creditelor externe.

3. *Direcția de execuție* are ca scop realizarea efectivă a operațiilor inițiate de primele două.

La nivelul acestora, putem deosebi următoarele structuri:

- serviciul de execuție a operațiunilor la nivelul național, cuprind: servicii de casă, serviciul de portofoliu, serviciul de cauțiuni și garanții, secretariat bancar;
- serviciul de execuție a operațiunilor cu străinătatea prin intermediul căruia se realizează tranzacțiile internaționale;
- serviciul de execuție a operațiunilor bursiere, efectuează toate operațiunile pieței financiare, operațiuni de gestionare și conservare a titlurilor;
- secretariatul tehnic efectuează toate operațiunile de gestionare și punere în aplicare a activităților inițiate de direcția comercială: gestionarea garanțiilor materiale, controlul clientelei din punctul de vedere al bonității acesteia.

4. *Direcția de intențență* are rolul de a asigura condițiile optime de funcționare a celorlalte trei direcții și cuprinde:

- serviciul financiar-contabil;
- serviciul de prelucrare a datelor;
- serviciul juridic și contencios;
- serviciul de personal;
- serviciul administrativ;
- serviciul de inspecție și control;
- serviciul de organizare și metodologie.

La nivelul unei bănci organele de conducere care asigură personal de coordonare, conducere și decizie sunt următoarele: Adunarea Generală a Acționarilor, Consiliul de Administrație, Comitetul de Direcție, Președintele și vicepreședinți, Comitetul de conducere, Comisia de cenzori.

Structura pe orizontală a unei bănci se prezintă în figura 1.

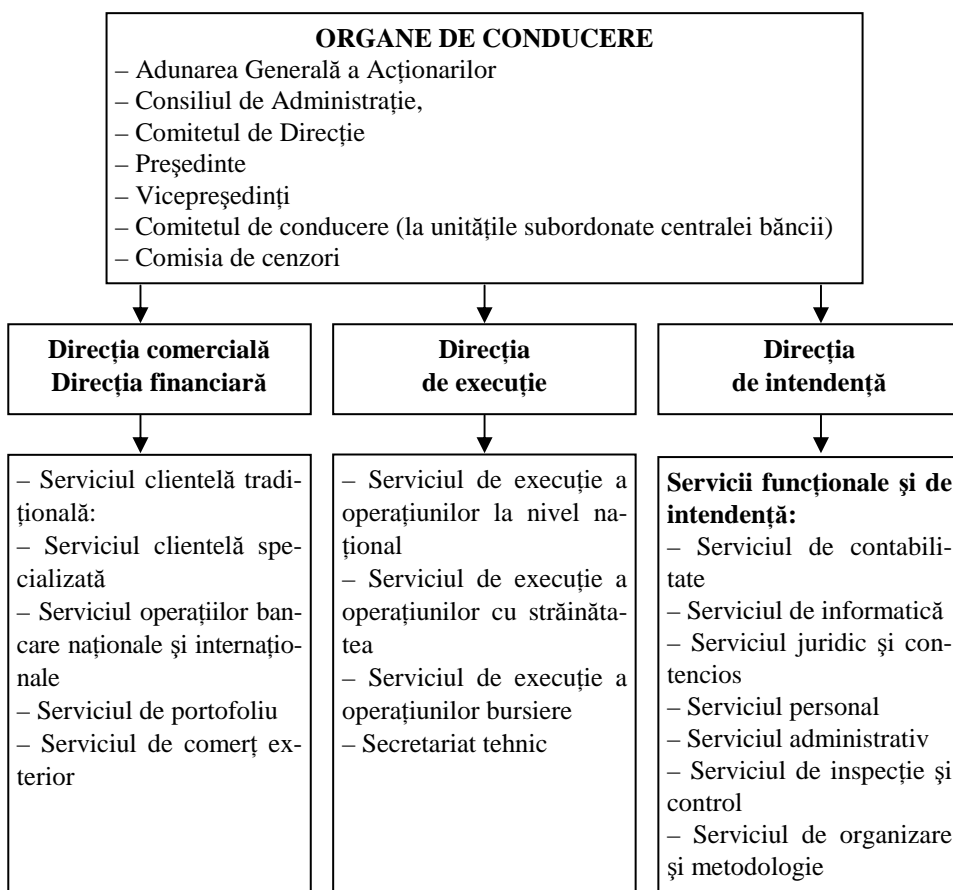


Fig. 1